

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ПОНАД УСЕ!

Видання Історичного клубу “Холодний Яр”

2025 рік
Листопад
Число 11 (477)

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Війну виграє той, хто виграє останню битву

Передплатний індекс 33545

“УКРАЇНЦІ – ВОЇНИ ВІД СЕРЦЯ”

Це розділ із книги “Хоробре серце Олега Куцина”. Його повна назва: “Погляд іспаномовних вояків: «У “Карпатській Січі” ніхто не здається, ніхто не кидає побратимів і не потрапляє в полон”. Інтерв’ю в іспаномовних вояків “Карпатської Січі” взяв їхній побратим Назар Кузьмін-“Наз”, одесит, який 20 років прожив в Аргентині. І повернувся зі своїм братом “Арго” боронити рідну землю. Тарас Кузьмін-“Арго” поклав у боротьбі своє життя. Пам’ятник йому ми цього року поставили в Холодному Яру.

“Наз” узяв інтерв’ю на Донеччині в жовтні 2022 року. Для українського читача підготували його Леся Козенко, Василина Наконечна та Роман Коваль.

І ще. В Окремії добровольчій соті “Карпатська Січ” воювали вояки не менш ніж 49 національностей. Цю важливу інформацію з’ясував дослідник життя і боротьби Олега Куцина-“Кума” Роман Коваль, співупорядник книги “Хоробре серце Олега Куцина”. І ніде

їм не було краще, як у “Карпатській Січі”! Коли таке кажуть іноземці, серце наповнюється гордістю за нас, за Олега Куцина, за його побратимів.

Інтерв’ю публікується вперше.

— Mi nombre es... Mi nickname... у soy de Colombia (Мене звати... Мій позивний... Я з Колумбії), — представився колумбієць.

— Mi eh... Capitán, son de Pap (Мій... “Капітан”, я з Панами), — сказав “Капітан” (Ryfkoeg Almego Efrain Alexis-“Панама”). — Ред.).

— Мене звати Назар. Я живу в Аргентині. Але я українець, — усміхнувся Назар. — Я приїхав захищати свою країну.

— Чи знали ви командира Олега Куцина-“Кума”?

— Надзвичайний командир! Ми за ним сумуємо, — відповів “Argento”.

— Але він залишив хлопців на своєму місці, вони будуть робити свою роботу.

— “Кум” відкрив дорогу іспаномовним в Україні, — додав Назар.

— Чому ви приїхали в Україну?

— Я вірю в суверенітет та свободу українського народу, — відповів “Argento”.

— За страждання та біль стількох дітей і літніх людей, які були змушені залишити свої землі, — сказав “Капітан”.

— Кажуть, що приїхали захищати Україну від усього, що чинить Росія, і через те, що страждає наш народ, — переклав Назар.

— Це був батальйон, який не здавався і не брав полонених.

— Каже, що найбільше, що його вразило, — це те, що в “Карпатській Січі” ніхто не здається, ніхто не кидає побратимів і тут не беруть у полон, — переклав Назар.

— Чи підтвердилися очікування щодо “Карпатської Січі”?

— Виправдалися більше, ніж очікував. Цей батальйон — це щось неймовірне. З погляду вірності, боротьби, братерства та довіри, — сказав “Argento”.

— Саме те, що мені було потрібно, — відповів “Капітан”.

— Що ви можете сказати про свого сотеного?

— За “Британцем” (Микола Присяк. — Ред.) — хоч у вогонь — можна йти куди завгодно, — переклав Назар.

— Які ваші найяскравіші враження про батальйон?

— Кожен день добрий, — відповів “Капітан”.

— Кожен день у “Карпатській Січі” — добрий, — сказав “Argento”.

— Але я ніколи не забуду цей танк, — додав “Argento”.

— Ніколи не забудуть, як затрофеїли танк, — пояснив Назар.

— Росіяни кажуть, що туди, де “Карпатська Січ”, вони не хочуть заходити. Що там, мовляв, шість чи сім тисяч вояків, — усміхнувся “Капітан”.

— Де “Карпатська Січ”, кацапи не хочуть заходити, бо думають, що нас тут 6 – 7 тисяч, — переклав Назар.

— Як вам воюється пліч-о-пліч з українцями?

— Українці — воїни від серця.

МУДРІ І ЩАСЛИВІ

На Покрову говорив з мудrimi і щасливими людьми. Художній керівник хору “Чумаки” Василь Трилес народився 1937-го. Поет Олекса Різників прийшов у світ того ж року.

Поет Владлен Ковтун з’явився за ними, у 1938-му.

Страшні роки, а наші жінки привели у світ майбутніх творців української культури!

Усі при світлому розумі, продовжують натхненно творити.

А перед ними спілкувався з художником Іваном Юхном. Він ще старший (народився 1 серпня 1936 р.), але головне, що на 90-му році життя захопився гончарством. І каже: виходить! У цій новій справі знайшов радість.

Іхній приклад надихає.

А ще троє з них передплачують газету “Незборима нація”!

І дай Боже передплачувати їм ще не менш як до ста років!

Передплачайте її і ви!

Щоб не шукати в каталозі, нагадую індекс нашої газети — 33545.

Роман КОВАЛЬ

На світліні — Владлен Ковтун, член Національної спілки письменників України, козак Історичного клубу “Холодний Яр”, передплатник газети “Незборима нація”.

“І ХЛІБ, І БІЛЬ” ДО РІЧНИЦІ ДРУГОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ 1921 РОКУ

Войташівку залишили близько 9-ї ранку. Досягнути мали Раївки. Та за Войташівкою повстанців розшукала кавалерія 45-ї совєтської дивізії. Її наскоки стримував ар’єргард колони. Козаки 4-го куреня мусили прийняти бій, щоб дати можливість докторові Плітасу перев’язати поранених. Тим часом червоні перетяли

шляхи відходу. Щоб вибратися з оточення, довелося переходити через напівзамерзлу болотисту річку Білку — притоку Тетерева. Хлопці промокли, а мороз — 20 градусів!

Козаки вкрилися льодовим панциром.

У Раївці хотіли погіршити, але де там — знову насочили червоні!

Треба було відходити.

“Козак Сичук, старий вояка, зморений, нездібний до дальшого походу, кулею з власної рушниці розчерепив собі голову на очах селян. Не хотів попадати до полону, а рушати за своїми не стало сили”, — засвідчив трагедію полковник Роман Сушко.

Так вчинили ще кілька козаків, серед них і кулеметник Андрійко.

Роман КОВАЛЬ

На світліні — Олександр Плітас, дивізійний лікар 4-ї Київської стрілецької дивізії Армії УНР (1919 — 1923), учасник Другого зимового походу УПА Юрія Тютюнника.

ДОБРЕ СЛОВО МАМИ ПОЛЕГЛОГО КОЗАКА

Шановний пане Романе! Щиро дякую Вам за те, що пишите про козаків, про війну, про нашу історію. Дякую, що нагадуєте людям, якою сильною є наша нація і скільки всього пережили наші предки.

Для мене, мами загиблого сина, ці рядки дуже важливі. Бо кожне Ваше слово — це правда про боротьбу, про силу духу, про любов до України.

Такі книги — як ковток повітря. Вони дають віру, що ми вистоїмо, бо маємо гідне коріння.

Оксана СИРІГОС, мама Андрія Воробкала-“Грека”

На світліні — горельєф Андрія Воробкала-“Грека” скульптора Ігоря Семака. Холодний Яр, Меморіал козакам-добровольцям, 18 травня 2025 р. Світлина Юрія Дереневського.

Цитата дня

ТАМ, ДЕ ЗСУ,
ТАМ УКРАЇНА.

Руслан АНДРІЙКО

“ХОРОБРЕ СЕРЦЕ ОЛЕГА КУЦИНА”

Так називається книга, яку готують Роман Коваль та Ірина Гармасій. Це книга спогадів про командира 49-го ОСБат “Карпатська Січ”, 1-го віце-президента Історичного клубу “Холодний Яр”. Автор ілюстрації для обкладинки — Сергій Снурник. Андрій Шевченко — шрифтер. Вже змакетовано 441 сторінку. Робота наближається до завершення.

Дякуємо тим, хто відгукнувся на наш заклик допомогти у виданні цієї книги. Станом на 27 жовтня 2025 р. на картку секретаря проекту Оксани Герасимюк надійшли пожертви: два невідомі жертводавці по 47 грн, Ковач Й. — 50 грн, Пристуга Наталія 99,5 грн, Юрчунь В., Поліщук М. по 100 грн, Малюгін В. — 135 грн, Смирнова Дарія, Маслак Віталій, Шевченко Дмитро — 199 грн, Гава О., Ямкін С., Прусак Алла, Козуля Ю., Шомкова Надія, Шевченко О. по 200 грн,

Немеш Марія — 248,75 грн, Лещенко Ігор — 278,6 грн, Мірошніченко Юрій, Корбутяк Микола по 298,5 грн, Федоришин Й., Леут В., Мельник М., Долиняк О. по 300 грн, Касинець Н., Зінько М. по 400 грн, Момот Олександр, Олексій Погорілий по 497,5 грн; Каут Олексій — 385 грн, Тебешевська Оксана 400 грн, Гавришишин Ігор, Швед М., Купріянець Тетяна, Казаков В., Новик С., Блажчук С., Данченко Л., Матвійчук Лілія, Вішталюк М. по 500 грн; Кривобок Володимир — 888 грн, Парчук Іван — 993 грн, Віннік Надія, Трещак І., Тарасенко В., Зетченко В., Кадучка І., Квіт Сергій, Бичко І., Голубович А., Коров’яковський Анатолій, Івасюк Євген, Холодний В., Гутник А. по 1000 грн, Легоняк Богдан, Лібич А., Григаченко Володимир, Бабиченко Ігор по 1000 грн; Коваль Олеся, Мазурок Віра, Тістик В. по 2000 грн,

Андрійко Руслан — 4000 грн, невідомий благодійник — 4965,05 грн, Острівська Леся, Черкашин Юрій та Роман Коваль по 5000 грн, Берездецький Мар’ян — 8000 грн, Томах Лелекач та Юрій Бойко по 10000 грн. Готівкою Романові Ковалю передали Ігор Сметанський (1400 грн) та Владлен Ковтун — 1000 грн. Разом 88125,91 грн. А ще Іван Куцин пожертвував на книжку про сина 20000 грн.

Василина Наконечна збирала на видання книги 35799 грн.

ПОЖЕРТВИ НА ВИДАННЯ
ПРОСИМО НАДСИЛАТИ:
ПриватБанк,
4731 2196 4692 0573,
Оксана Герасимюк (секретарка проекту).

Роман КОВАЛЬ

КВІТИ ПЕТРОВІ БОЛБОЧАНУ

17 жовтня (за новим стилем) — день народження полковника Петра Болбочана. З цієї нагоди голова Українського інституту національної пам’яті Олександр Алфьоров ініціював урочисте покладання квітів до пам’ятника полковнику, який створив сл. п. Михайло Горловий — у Києві, навпроти кінотеатру “Київська Русь”.

Заступник голови Інституту національної пам’яті Володимир Теліщак запросив узяти участь в урочистостях Романа Ковалю — фундатора цього пам’ятника. Промовляли голова Інституту національної пам’яті Олександр Алфьоров, Олександр Міщенко, заступник міністра закордонних справ, Ольга Куришко, постійна

представниця Президента України в Автономній Республіці Крим; Ліана Юнак, старший лейтенант, представниця 3-ї бригади оперативного призначення імені полковника Петра Болбочана “Спартан” НГУ; Андрій Іванець, представник Крайової ради українців Криму; делегації Інституту

національної пам’яті та Історичного клубу “Холодний Яр”, ліцеїсти Київського ліцею № 101, їхні викладачі, майор 24-ї ОМБр ЗСУ Іван Татауров, поет Владлен Ковтун, інші маркантні особистості.

У своєму виступі Роман Коваль від імені Історичного клубу “Холодний Яр” запропонував співпрацю Інституту національної пам’яті у питанні увічнення пам’яті діячів Визвольного руху доби Української Народної Республіки.

Слава полковникові Болбочану!

На світліні Тетяни Човган — Олександр Міщенко, Ольга Куришко, Олександр Алфьоров, Владлен Ковтун (позаду) і Роман Коваль.

“Незборима нація” — газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України

НЕДОСПІВАНІ ПІСНІ

Володя Самайда. Як багато спогадів – поїздки, співи, мандри, співи, репетиції, концерти, “Чумаки”, “Рідна пісня”, співи, співи. Він народився для пісні, він мав до співу і вроджений дар, і непідробну любов, і безліч друзів слухачів. Послухайте лиш його “Постій, не йди”.

Але коли я перебираю в пам’яті всі наші зустрічі й спільні роботи, то чомусь незмінно на передньому плані зринає Кінбурнська коса, її Дніпровий лиман – і ми з Володею в тому лимані по груди в лагідній солоній воді, на головах якісь причадили від липневого сонця, на шиї в кожного баночка з неперевершеними водяними черв’яками, а в руках спінінги. Йде карась. Це не так собі півторакілограмовий карась, а лиманний, нагуляний, впертий – і без жодного болотного запаху. Королівський карась. Ми стоїмо за метрів ст один від одного, закидаємо снасть подалі в бік фарватеру, зрідка перекидаємося словом, а частіше ведемо танці з карасем. Володін бронзові плечі, бронзове обличчя і сай-во-музика веселого сміху... То була казкова риболовля! З коси ми потім повезли по мішечку підсушених на очаківському сонці карасів і ніяк не пов’язані з піснею спогади.

Але насправді то теж була пісня. Де б він не був, з ким би не водився, в якій пригоді не вплутувався – він завжди був з піснею. Вона або дзвеніла на повний голос для повного залу чи повної лісової поляни, або незримо народжувалась, росла й кипіла в ньому.

Вперше я його побачив на репетиції “Чумаків” десь у 1993 – 1995 роках. Тоді було багато безликих новачків, які, правда, за три-чотири репетиції тихо випаровувались, але його неможливо було не помітити. Високий, стрункий, спортивний. Виділявся він, проте, іншим: його обличчя просто випромінювало увагу, інтерес до пісні, а коли він під час репетиції сидів, то клав руки на коліна долонями догори...

Прип’ягти його до постійної роботи з “Чумаками” мені так і не вдалося. Та водночас, парадоксально, він ніколи й не покидав нас. Просто його природа не дозволяла йому затримуватись на якійсь копії, нехай архіважливій роботі. Він з’являвся тоді, коли це було такі необхідно, він міг навіть проводити репетиції хору, коли я десь пропадав, але міг і покинути колектив під час турне по Галичині, спокушений якоюсь несподіваною творчою акцією. Я ніколи не мав на нього тривалого зла за такі сюрпризи. Я розумів, що це його природа, його ВОЛЯ.

Та все ж і з “Чумаками”, і з жіночим гуртом “Рідна пісня” він залишив дуже цікаві спільні записи. Дарма що технічно недосконалі, ці записи багато чого скажуть справжнім шанувальникам народної пісні.

Особливу сторінку становлять його дуети з Надією Бояниською. “По садочку ходжу” і “Під облачком” можна знайти в інтернеті й переконатись, яка несправедлива доля, що не дала цьому дуєтові розкритись повною силою...

Україна не повинна забувати таких своїх дітей.

Світла тобі пам’ять, Володдю, прощай! Прощаємося сумно, але й вдячно: як добре, що ми такі були! І не так собі були, а й пісень гарних записали. А що не доспівали... Та це теж не страшно: пісні нашого роду завжди були й залишатимуться недоспівані: вони завжди чекатимуть нових співців. Таких, яким був Ти.

Правопис залишено без змін.

Василь ТРИЛІС
Село Добраничівка
15 жовтня 2025 р.

На світліні – Володимир Самайда.

“ДОКИ ПРО НАС ПАМ’ЯТАЮТЬ”

За ці жорна в 37-му розстріляли мого прадіда Лаврентія. “Свої” ж заклали, бо “куркуль”. А в документах записано, що мій прагид чинив дії, ворожі радянському режиму.

Незабаром 25 років, як на вікні літньої кухні сохне калина. Баба Лена нав’язала і розвісила її цугом уздовж вікна. Які там ягоди – сама труха, але в ній – бабині руки.

На печі у вузليках – насіння. Коло хати колодязь, з якого всі пили воду.

На горищі бджолині соти, отак наполовину оброблені, як дід їх і лишив. Квапився, чи що. Тільки потемніли.

На стіні календар – 31 березня, яке застигло на цій стіні. Темні флакони з ліками, речі в шафі, сільничка на припічку і ложка в ній...

Посиділа трохи на лаві і стала маленька.

Сидить моя огрядна баба коло печі на ослінчику і лупить бульбу. На плиті шкварчить сало. Наді мною – радіо пікає. Тепер я знаю, так пікає система “Рада”. Рік приблизно 1996.

Мочаю в юшку уварену картоплину і дмухаю, пече в пальці. Розглядаю сніжинки на рожевій мисці і жовту легку, як дідова вдача, презеню.

Яйця колотяться просто на сковороді, ніяких омлетів. Алюмінієві ложки цокають об миску з густим кисляком. Старші грають у тетріс. Я, очевидно, ні.

Добре мені.

Сьогодні я була в діда й баби. Тут народився й виріс мій тато, а тоді брат і три старші сестри провели своє дитинство. Я заледве черпнула цього щастя. Але добре пам’ятаю, як дід ловив хрущів нам.

Тоді ми їздили в Підлужи на зеленому “волинцю” дядька Феді – то був звір, нереальний якийсь джип, куди всі поміщалися, і їхав він битим шляхом як по асфальту. Але й дорога тоді була ширшою, і хата – більшою. А тепер все змаліло.

Місцеві пияки розтягли що могли, але головного звіди не забереш. І жорна стоять як вкопані. Здається, плакали тепер тільки ми, а все до нас всміхалося.

Я в батьків всерйоз пізня, тому заледве вловила обох дідів і трошки татової мами, маминої не стало ще до мого народження.

Я так мало їх знаю.

Тому сьогодні я забрала платівки, якийсь мотлох і навіть колгоспні звіти, написані дідом. Який почерк, ох, не те що в мене.

Хочу вивчити рід, наскільки це можливо.

У хаті пахне, як тоді. Подушки у цвіточок служать тепер ознакою моїх ранніх літ.

Тут живуть баба з дідом.

І вони були, як ми, веселими, дужими й молодими.

Життя надзвичайно обмежена штука. Час, який ми маємо, дуже швидко вичерпується.

Я теж люблю калину: товчу в чай, ложкою можу їсти. Може, і я розвішу свої вузлики на мотузочці для онуків.

Ми ж тут, доки про нас пам’ятають.

Юлія КАШПУРЕНКО
2019 р.

“НА ТОБІ ДУХУ...”

– А йди-но сюди.

Дід Станіслав бере у свою вузлувату, просочену якимись неземними маслами руку мої біленькі пальчики і веде вниз, нижче хати, втоптаню стежкою, до кузні. А на мене веє струменити той вогонь, що пашисть із дідової руки, чи з того горна, що червоним сонцем вмистилося в самому куточку серед купи всякого заліза, коліс та якихось незбагнених візерунків. Дід відпустив мене і підійшов ближче до вогню. Ворухнув довгим прутом жар, поштурхав його, подюгав, перевернув розчервонілого запеченого вугільного коржа, потягнув за хвоста страшного закопченого змія-міха, і вогонь прокинувся, загомонів, показуючи біло-сині язички. Змій дихав на вогонь ще і ще, не даючи заснути, а дід промовляв тихо до вогню:

– На тобі духу та сили Богів, – і клав у розпечене жариво шматок заліза. Через хвилину виймав, ставив на ковадло і молотував молотом.

– Діду, я теж хочу поцюкати. Дай і мені.

– Он візьми молоточок, той, маленький, і цюкай.

Беру з полиці молотка і разом з дідом, під татом його молота, б’ю щосили по іскристому металу. Дід сміється, бере мене на руки, бо ж не дістаю ще до того вкопаного в землю вербового горбатого пня, що мовчки терпить усю дідову роботу.

– Отак, – каже, – його треба любити...

– Пня? – питаю.

– Сам ти пенёк маленький, – сміється дід. – Крицю, залізо треба любити, вигладжувати, і тоді воно

прийде до тебе, – легенько підтримує мою долоньку, яка вже так само набирається перемішаної з вогнем і димом оливи, і, присмакуючи, гладить, як мені здається, синіюче крило того ворона-крука, що весь час сидить на високій акації над кузено: так-так-так-дзень, та-так-так-дзень... Він уже й не бачить мене, робить своє діло.

Дід був знаним на всю округу каретних справ майстром. Навчався в технічному художньому училищі. Мав велику ковальську робітню, яку лише і пам’ятаю з дитинства.

На жаль, я його ніколи не бачив, лише чуо досі тепло смолистої кріпкої руки та дивний – кр-р-р-так-так-так, кр-р-р-так-так – голос великого чорного птаха на високій, висушений вітрами акації...

Микола КРИЖАНІВСЬКИЙ,
скульптор, онук коваля

СЛАВА ІВАНОВІ ТРЕЙКУ!

Іван Демидович Трейко народився в с. Старостинцях, тепер Погребищенського району на Вінниччині. Його землячка Зоя Загородня згадала розповідь старожилів про отамана...

У центрі села, біля греблі, є криничка, яке звуть святим джерелом. Поруч – гарне панно в українському стилі. Виконав його Федір Глушук, народний художник України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка.

Саме тут, оповідає пані Зоя, Іван Трейко влаштував публічну страту першого комуніста в селі, організатора “парт’ячейки” Самійла Загороднього.

Дізнавшись від свого помічника Назара Кругляка, що Самійло пере-

буває у Старостинцях, отаман швидко прибув у рідне село.

Саме біля джерела Трейко зарубав зрадника.

Чи багато сьогодні націоналістів, здатних на такий вчинок?

Вороги ж в Україні не перевелися...

Слава Іванові Трейку і його хлопцям!

А пані Зоя про смерть свого далекого родича не жалкує, бо знає, скільки лиха завдали комуністи її народові.

Володимир БАРЦЬОСЬ, депутат Вінницької обласної ради
Дж.: Незборима нація (Київ). – 2018. – Ч. 11 (393). – Листопад. – С. 4.

ВОЛОДИМИР САМАЙДА ВЖЕ В ЗАСВІТАХ

Ми не часто зустрічалися з ним. Красень зі світлою душею, з постійною легкою усмішкою, безмежно закоханий у пісню. Гітара – вірна подруга, де б він не був і що б не співав – чи то власні пісні, чи українські народні. Мав почуття ансамблю – прислухався до тих, хто співає поруч, умів чисто будувати інтервали у двоголосі. Чого вартує імпрізований акапельний дует з Ніною Матвієнко на фестивалі в пісні “На тому каменюві”! Голоси зливаються, бринять, і зачудовуєшся від цього

дійства. І це без репетиції, отак з ходу...

Незабутньою була наша поїздка в Холодний Яр у 2023 році. Всю дорогу спілкувалися про її величність Пісню. Я дивувалася, скільки їх знає Володя, і не просто трішки, а всі куплети. На Дикому Хуторі в колі друзів з ним так легко співалася, навіть і незнайомі пісні, бо він голосом вів. Ненав’язливо, але впевнено.

Володимир Самайда був учасником хору “Чумаки”, його поважав художній керівник і засновник

Василь Триліс. У цьому колективі народна пісня звучала по-справжньому, без застольного надриву, а вдумливо, сердечно – як співає українська душа.

Боляче від втрати таких світоців... Не почуємо живого, оригінального, впізнаного, оксамитового тембру Володі.

У краших світах хай тобі легко і дзвінко співається, дорогий друже!

Світлана МИРВОДА, народна артистка України

НА ПАМ’ЯТЬ ПРО КОЗАКІВ-ДОБРОВОЛЬЦІВ

28 вересня 2025 р. в Києві, у Національному комплексі “Експоцентр України”, на ярмарку “Книжкова країна” Роман Коваль представив свою книгу “Сто історій Визвольної війни”. Допомогли її презентувати козаки Історичного клубу “Холодний Яр” – кобзар Святослав Силенко, капітан ЗСУ Ігор Гавришшин, краєзнавець Владислав Карпенко, видавець Марко Мельник, а також поет Артем Лоїк. А почалося дійство з пісні “Про отамана Зеленого” (сл. Миколи Щербака, муз. Тараса Силенка) у виконанні Святослава Силенка.

“Ця книга документальна, – сказав Роман Коваль. – У ній немає вигадок, художнього вимислу, додавання драматичних деталей. Я мусив обмежувати в собі творця – адже не маю права порушувати страшну логіку нашої поразки чи домальовувати образи ідеалістів-романтиків, які візьковим хистом і великим українським серцем уславили нашу Батьківщину”.

Ось назва одного з розділів: “Смертельна пригода сотника Гарячого”. Нарис написано на основі спогаду Павла Гарячого, командира 1-ї кінної сотні 2-го Запорозького полку ім. Я. Кармелюка 1-ї Запорозької дивізії в 1919-му. Сотник казав: “Той, хто йде на відверту боротьбу,

про наслідки для власної особи не турбується”.

Павло Гарячий описав день, коли мав загинути. Бо проти нього був з десяток озброєних російських зайд. Його, знесиленого, в останню мить на коні виніс бунчужний Басюк. “Уже в лісі поїхали повільною ходою. Ось тут сотник відчув страшну втому і пронизливий холод – скривавлені клапті сорочки вмерзли в рану аж до кісток. Згодом йому поховкло в очках... Що було далі, він уже не пам’ятав”.

Бунчужний Басюк знайшов десь підводу і привіз сотника до полку... До пам’яті Павло Гарячий прийшов через два тижні в польському військовому шпиталі в Шепетівці.

СЛАВНОМУ ЮРІЄВІ КОЛЛАРДУ

З ініціативи Українського інституту національної пам’яті в Полтаві відкрили меморіальну дошку співзасновникові Революційної української партії та Легії українських націоналістів Юрію Жерадовичу Колларду.

Він – син бельгійця та українки козацько-шляхетського роду. У 1885 – 1892 рр. навчався в Полтавському реальному училищі – нині це політехнічний коледж. Юрій Коллард – вірний послідовник Миколи Міхновського, борець за Українську державу. Коллард називав Міхновського “людиною безкомпромісовою в українському національному питанні”, писав, що Міхновський “заціплював молоді дух революційності в національному питанні”.

У добу Української революції Коллард – міністр шляхів і тран-

спорту УНР. Опікувався створенням бронепоездів для Армії УНР. На еміграції, в ЧСР, до 1939-го дбав про Студентську громаду та інші організації української еміграції.

Пожегтви на створення меморіальної дошки зробили випускники коледжу, бійці ГУР “Лом”, “Некр”, “Торинич”, “Ріко”, “Любисток” та “Арісто”, а також депутат облради Ігор Процай, викладачі коледжу і працівники УІНП Олег Пустовгар.

Відкриття дошки присвятили 125-річчю створення РУП та 150-річчю від дня народження Юрія Колларда. Урочистості завершилися спільним виконанням знакової патріотичної пісні “Червона калина”.

Слава Юрію Колларду!

Представництво УІНП у Полтаві

XXXI ВШАНУВАННЯ ГЕРОІВ ХОЛОДНОГО ЯРУ

ПІДСУМКОВИЙ РЕЛІЗ

Меморіал козакам-добровольцям у Холодному Яру. 4 жовтня 2025 року. Біля могил Георгія Тарасенка та Андрія Лугового – почесна варта.

Лунає мелодія “Був у мене один товариш” композитора Фрідріха Зільхера. Біля мікрофона – Роман Коваль, Богдан Легоняк і Леся Островська. Поруч співаки – Василь Лютий, Олекса Бик, Світлана Мирвода, Артем Лоїк, Володимир Гонський, Руслана Лоцман, Оріяна Лоцман, Ігор Гавришишин і Данило Носко.

Після виконання Гімну України голова оргкомітету Богдан Легоняк відкрив XXXI вшанування героїв Холодного Яру і запросив рідних покласти до дорогих нам могил і пам’ятників квіти. Запросив також покласти квіти Романа Ковалю, Лесю Островську, заступника голови ЧОВА Олександра Шамрая, заступника командувача Національної гвардії України Валентина Острижнього, полковника Володимира Єсікова, голову Медведівської ОТГ Андрія Іванченка, командира в/ч 3061 полковника Олексія Туруна та інших учасників вшанування. Під час покладання квітів лунала пісня “Чорна рілля ізорана” (у виконанні кобзаря Василя Лютого).

Далі урочистості вів Роман Коваль. На його прохання голова Синодального управління військового духовенства митрополит Іоан, митрофорний протоієрей Василь Циріль та інші священники освятили пам’ятники полеглим борцям за волю України. Поруч із православними панотціями участь в обряді взяв священник УГКЦ о. Михайло.

Пам’ятники встановлено і освятчено славним козакам-добровольцям. Ось їхні імена:

Кузьмін-“Арго” Тарас, командир 3-го (іспановного) взводу 3-ї сотні ОДЧ “Карпатська Січ”, головний сержант 3-ї сотні 49-го ОСБат ЗСУ.

Ющенко-“Капа” Олександр, командир відділення 25-ї Окремої бригади охорони громадського порядку НГУ, головний сержант 13-ї бригади оперативного призначення НГУ “Хартія”.

Коновал-“Норд” Сергій, командир 2-ї роти “Сталева сотня” 2-го стрілецького батальйону ім. Тараса Бо-

банича-“Хаммера” 67-ї ОМБр ЗСУ, лейтенант.

Собко-“Папай” Павло, стрілець 118-ї Окремої бригади ТрО ЗСУ.

Педченко-“Step” Степан, головний сержант 1-ї піхотної роти 99-го ОПБат 61-ї ОМБр ЗСУ.

Стороженко-“Творець” Руслан, старший матрос, старший оператор 1-го загону ССО 73-го морського центру ім. кошового отамана Антіна Головатого.

Промовляли Віталій Пясецький (головний сержант 93-ї ОМБр “Холодний Яр”), Олександр Шамрай (заступник голови Черкаської обласної військової адміністрації), бригадний генерал Валентин Острижний, командир 118-ї Окремої бригади Сил територіальної оборони ЗСУ підполковник Ярослав Попко, заступник командира 73-го Морського центру ССО капітан 2-го рангу Геннадій Дьомін, командир полку зв’язку ССО полковник Вадим Вінярський, заступник командира 13-ї бригади “Хартія” Володимир Лисюк та голова Корсунь-Шевченківської громади Віталій Мацюк.

Від родини полеглої Сергій Коновала-“Норда” з Тернополя до урочистого зібрання звернувся Артем Коновал-“Вікінг”, брат “Норда”,

Віддали ми шану й Степанові Педченку-“Step” зі Смілянщини. Він – головний сержант 1-ї піхотної роти 99-го Окремого пішого батальйону 61-ї Окремої механізованої Степової бригади ЗСУ. Поліг 10 серпня 2022 р. на Херсонщині. Опізнали його по чубу... Приїхали вшанувати дорогу людину дружина Марія та діти Наталія і Сергій. Марія Педченко розповіла про чоловіка, а доповнив розповідь майор ЗСУ Олександр Мозговенко-“Каменярь”, ветеран 61-ї ОМБр. На пам’ять про полеглих кобзар Василь Лютий виконав пісню “Мчать козаки”.

Віддано почесні й Русланові Стороженку-“Творцю”, старшому операторові 73-го Морського центру спеціальних операцій ССО. Теплим спогадом згадала сина мама Світлана, а побратим Ілля Мар’ян-“Фестиваль”, координатор ГО “Поклик Яру”, зачитав “Молитву українського націоналіста”.

З Корсуня приїхала і мама Олега Собченка, пам’ятник якому на Меморіалі козакам-добровольцям встановлено у минулі роки, – Ольга Федорівна Собченко. Роман Коваль щиро привітав її.

Покласти квіти до пам’ятника своєму братові полковнику “Білотуру” його сестра Тетяна Лісова.

На пам’ять про полеглих героїв військовослужбовець Олекса Бик виконав свою пісню “Добровольці Божої чоти”, а молодший лейтенант НГУ поет Артем Лоїк прочитав свій вірш про Холодний Яр.

Хай стукається горе в гості,
гей, козаки, тримаймо стрій!
Так наказав нам Горліс-Горський,
ступивши в Мотрин монастир.

Віддано шану й Олександрові Ющенку-“Капі” з Луцька. Він – учасник АТО з 2014 року. Поліг 23 квітня 2024 року. Вшанувати його приїхала делегація “Хартії” на чолі із заступником командира 13-ї бригади “Хартія” полковником Володимиром Лисюком.

Почесна варта “Хартії” виконала салву на честь полеглих борців.

Урочисто відкрито й пам’ятник Павлові Собку-“Папаю” з Чорнобаївщини, козакові-добровольцю 118-ї Окремої бригади тероборони ЗСУ, учасникові Революції гідності, голові чорнобавської “Свободи”. Він загинув 25 квітня 2022 р. на Луганщині, під Попасною, де три тижні перед тим поліг Юрій Руф, також увічнений на цьому меморіалі.

Роман Коваль запросив на меморіал маму Тамару, батька Івана, дружину Марину, доньку Надію та сина Богдана. Промовляли Марина Собко і побратим Олександр Носенко.

Виступив щиро й Богдан Войцехівський-“Бандера”, начальник штабу “Фрайкору”, перший командир якого Георгій Тарасенко похований на холодноярському пантеоні.

У відповідний момент Роман Коваль урочисто оголосив лауреата Літературної премії ім. Юрія Горліса-Горського за 2025 рік. Першим лауреатом цієї премії став сл. пам. Михайло Іванченко, автор “Думи

ДМИТРО БУХАЛО-“СЕНСЕЙ”

Дмитро Валерійович Бухало навчався на командному факультеті Академії внутрішніх військ МВС України. Ми з ним були курсантами в групі спеціального призначення та ділили одну парту на двоє.

“Сенсей” служив Україні в легендарних бригадах – 92-й, 93-й, 60-й і в/ч 3018 “Рубіж”. Бувши заступником командира батальйону 92-ї бригади, одним із перших (зі своїми бійцями) прийняв бій на Харківщині (відповідав за оборону Харкова). У 93-й бригаді як ко-

мандир одного з найпотужніших батальйонів пів року боронив Бахмут, де дістав надважке поранення. Потім на посаді заступника командира 60-ї ОМБр вів широкомасштабні бойові дії на сухопутному театрі воєнних дій практично на всій лінії фронту. І ось Дмитро очолив одну з найпотужніших бригад Національної гвардії України – бригаду “Рубіж”.

“Сенсей” зі своїми козаками бив рашистську сволоту по всій лінії фронту! Але здоров’я... Бахмут-

ськ рубці по всьому сталевому тілі й обличчю завжди нагадують про ціну його любові до України. Тепер за станом здоров’я – через численні й важкі поранення – Дмитро звільнений зі служби. Знаючи цю людину понад 15 років, можемо сказати: “Брате! Ви – легенда ЗСУ! Ви – легенда НГУ! Ви – легенда України!”

Ми з полковником “Сенсеєм” брали участь у 30-х і 31-х вшануваннях героїв Холодного Яру. Перебуваючи з ним на різних заходах, бачив, як козаки, які проходили із “Сенсеєм” службу, підходять до нього, тиснуть руку і кажуть: “Дякуємо, командире, що ви були з нами!” І цивільні люди підходять сфотографуватися з легендою. Це найвища нагорода – повага від людей і своїх козаків. Пишаюся, що знаю тебе! Ти для мене приклад.

Ти герой – для українського народу. Слава Україні! Слава “Сенсею”!

Упевнений, що до друга “Сенсея” ми невдовзі будемо звертатися “друже генерале”!

Володимир ЄСІКОВ, полковник

На світліні Юрія Дереневського – Роман Коваль і Дмитро Бухало-“Сенсей”. Холодний Яр, Кресьці, 17 травня 2025 р.

про Вільне козацтво”, поет і художник, син і онук Вільних козаків із с. Гусакового, політв’язень російських тюрем (за українські вірші, опубліковані в українській газеті в Німеччині). Лауреатами наступних років стали головний архівіст Вінницького державного обласного архіву, кандидат історичних наук Кость Завальнюк, кобзар Тарас Силенко (за цикл пісень Визвольної боротьби) та поетка Ольга Страшенко – за збірку поезій “Прочитайте тую славу”.

2016 року цю премію здобув (за книжку спогадів “На барикадах Кенгіру”) член ОУН, вояк УПА, політв’язень, один з керівників Кенгірського повстання Володимир Караташ.

2017 року лауреатом премії ім. Юрія Горліса-Горського став кулеметник дивізії “Галичина” Леонід Муха – за книжку спогадів “Від Австрії до Колими”.

2018 року премію здобув поет і політв’язень, прекрасний козак з Донбасу, багаторітний борець за волю України Олекса Різників.

Наступного року лауреатом Літературної премії ім. Горліса-Горського став Тарас Компаніченко, народний артист України.

Лауреати 2020 – 2021 рр. – автор книжки спогадів “Жадання фронту” Марко Мельник і дослідник Гайдамаччини в Холодному Яру Євген Букет.

Наступного року лауреатом Літературної премії ім. Юрія Горліса-Горського став Василь Лютий – за створення циклу пісень Визвольної боротьби. 1 жовтня 2023 р. премію здобув лідер гурту “Тінь Сонця” Сергій Василюк, а 4 жовтня 2024 р. історик Юрій Юзич, співавтор книжок про Петра Болбочана, Миколу Міхновського та інших дорогих нам людей.

І от 5 жовтня 2025-го урочисто оголошено лауреата Літературної премії ім. Юрія Горліса-Горського. Премію здобув поет, бард, боець Революції гідності, доброволець “Правого сектору”, співтворець 3-ї Окремої штурмової бригади ЗСУ Олекса Бик – “за вірне служіння і захист України та створення визвольної поезії, за вагомий особистий внесок у відродження історичної пам’яті та духовності українського народу та утвердження національних цінностей...”

“Минає вже 20 літ, – сказав наприкінці Роман Коваль, – як Історичний клуб «Холодний Яр», Українська православна церква Київського патріархату, а останні роки – Православна церква України, відновили традицію освячення зброї захисників українського буття. Прощу голову синодального управління Військового духовенства ПЦУ митрополита Іоана здійснити чин освячення зброї.

Коли митрополит Іоан та інші священники освятили зброю, Роман Коваль запросив до слова голову оргкомітету Богдана Легоняка і його заступницю Лесю Островську. Вони й підсумували урочисту подію.

На меморіальних знаках викарбувані слова героїв. У кожного своя думка, але за всіх висловився Андрій Жованик: “Загинуті в бою за Україну – це честь та привілей”.

Вічна слава славним синам і донькам України, які віддали своє життя за волю України! Подяка всім, хто допоміг гідно вшанувати українських героїв!

А наприкінці – коментар отця Михайла (УГКЦ), який зі славного міста Городка, що на Львівщині, привіз делегацію “Апостольської чоти”. “Хочу поділитися теплими спогадами з нашої поїздки до Холодного Яру, – написав він, – це була справжня зустріч світлих людей і ширше серце. Ми були свідками освячення й урочистого відкриття барельєфів та пам’ятних знаків на честь наших героїв – момент, що глибоко вразив і залишив теплий слід у душі. Було багато справді прекрасних людей: і ті, хто організовував це дійство, і ті, хто прийшов вшанувати пам’ять разом. Особлива подяка Лесі Островській, Богданові Легоняку та другові Сергію Щербині-“Свободі” за організацію та Романові Ковалю – за ініціативу та натхнення, які об’єднують нас навколо пам’яті та шани до героїв.

Історичний клуб “Холодний Яр”

На світлинах – Світлана Мирвода виконує іспанською мовою пісню “Бесаме мучо” іспанськомовою воякою “Карпатської Січі” “Хіппі” (праворуч). Підспівують Анастасія Бабиц, Василь Лютий і Роман Коваль.

Кобзар Василь Лютий і народна артистка України Світлана Мирвода.

МАРИНА ГРИЦЕНКО-“МЕРІ”

Загинула пластунка. Під час виконання бойового завдання, разом із двома побратимами. Молодший сержант. Бойова медикіння 3-ї штурмової, пластова виховниця Марина Гриценко-“Мері”. Мама 15-літньої донечки.

“Мері” захоплювалася музикою, вивчала українську історичну обрядовість. Із 2008 року працювала науковою, а потім – старшою науковою співробітницею Чернігівського обласного художнього музею ім. Григорія Галагана. Перед повномасштабним вторгненням обіймала посаду головної зберігачки фондів музею. Під час оборони Чернігова разом з дитиною переселилася до музею, щоб врятувати його від мародерів.

Долучилася до чернігівського Пласту у 2021-му разом із донькою. Була підсестричкою в роі “Соколи”. Брала участь у багатьох заходах свого пластового осередку, який тільки народжувався.

Входила до пластового проводу чернігівського Пласту. Влітку 2022-го – писар крайового (національного) табору для дітей новачкового та юнацького віку “Експедиція” на Буковині – за пластовим освітнім методом (для дітей, які постраждали від війни).

Від березня 2022 р., під час наступу на Чернігів, вступила до тероборони, згодом перевелася до бойових медиків 3-ї Окремої штурмової бригади.

Пройшла кваліфікаційний вишкіл дійсного членства Пласту (ч. 244) – у

Львівській області. Пластову присягу склала у фортеці Батурин на вишкільній “Полі Батурина” в жовтні 2023 року. На той час уже виконувала на фронті обов’язки бойової медикіння.

Брала участь у звільненні Харківщини. Відзначена особисто Президентом України орденом “За мужність” – як медикіння 1-го штурмового батальйону 3-ї Окремої штурмової бригади. Бригада тоді написала: “Довела свою відданість і хоробрість, рятуючи побратимів на передовій”.

У Марини залишилася донька, Юлія Гриценко, – членкиня Пласту в Чернігові, для підтримки якої курінь “Степові відьми” (до якого належала Маринка) відкрив банку і просить долучитись: <https://send.monobank.ua/jar/6AigSLnUVZ>

Юрій ЮЗИЧ

ШАЛЕНА ЗУСТРІЧ

23 жовтня в актовій залі корпусу №3 Національного університету біоресурсів і природокористування України відбулося дійство “Україна є. За неї варто боротися!”. Це була зустріч із репером, поетом і офіцером Національної гвардії України Артемом Лоїком.

Бесіда-концерт розпочалася з вітального слова проректора університету Сергія Кваші. Потім я представив Артема Лоїка, переможця багатьох мистецьких конкурсів, фестивалів та телевізійних шоу.

Я ставив Артемові та студентам запитання про сутність і особливості злочинної ідеології “русько-го міра”; чому ми маємо повернутися до рідної української мови... А найбільше ми говорили про героїв – великого воїна-літописця Юрія Горліса-Горського та його вічний роман-спогад “Холодний Яр”, геніальну поетесу Олену Телігу, Головного отамана Армії УНР Симона Петлюру та наших сучасників, рятівників України від проклятої московської чуми.

Артем відповідав – словами, піснями, віршами. Ауря розмови-концерту була неймовірною. В апогейні моменти мені доводилося навіть збивати шалену енергетику зали, яка вже переходила у форми “диких танців” і масових братань різних підрозділів нашого університету. А після дуже правильної відповіді Артема на запитання, у якому університеті найкрасивіші студентки, ми разом заспівали романс “Ніч яка, господи, місячна, зоряна”...

А першокурсниця Анастасія чудовим вокалом ледь не затьмарила нас...

Підтримав позитивну енергетику спілкування і фотограф Геннадій Кушанов, який після формального завершення зустрічі видав феноменальну мелодію на губній гармошці.

Найактивніші студенти отримали в подарунок книги Артема Лоїка та Володимира Гонського. Студенти і студентки ще довго не відпустили нас із приємного полону своєї теплої уваги.

Володимир ГОНСЬКИЙ, за-служений діяч мистецтв України

На світліні Геннадія Кушанова – Артем Лоїк.

ХОРОБРИЙ БЕЗ ЗДОБИЧІ НЕ ЗАЛИШАЄТЬСЯ

1. Суєта поглиблює безлад.
2. Не життям єдиним живе людина.
3. Досягаючи успіху завдяки брехні й фальші, ти прирікаєш себе на фальшивий успіх.
4. Іноді достатньо піти битим шляхом, щоб збитися з правильного шляху.
5. Той, хто вірить у свою безкарність, не відчуває гризот совісті.
6. Чудово, коли ворог твій учитель, небезпечно, коли він твій учень.
7. До істини можна йти не лише різними шляхами, а й з різними цілями.
8. Найганебніші ті, які стали ганьбою свого народу.
9. Краще смерть в ім'я життя, ніж життя в ім'я смерті.
10. Вміст чаші терпіння з часом перетворюється на отруту.
11. Хоробрий без здобичі не залишається.
12. Війну виграє той, хто виграє останню битву.
13. Не так важко бути самим собою, як бути кращим за самого себе.
14. Того, хто боїться жити, смертю не злякаєш.

15. Щоб істину зрозуміти, мало її пізнати, треба її відчуті і пережити.
16. Небезпечна людина ніколи не відчувається в небезпеці.
17. Ненависть невігласів до служителів істини воістину ненажерлива.
18. Одним брехати і красти не дозволяє совість, іншим – гордість.
19. Найсильніший характер у того, хто зумів його приборкати.
20. Якщо ти будеш наполегливим, будь-яка невдача стане тимчасовою.
21. Виправдовуючи свої помилки, ти породжуєш нові.
22. Медитація розширює розум до розмірів космосу.
23. Хто повчає в образливій формі, той принижує, а не повчає.
24. Примножуємо свої сили трьома засобами: перемагаючи силу обставин, долаючи свої слабкості, зміцнюючи свою віру в себе.
25. Прекрасне може бути некорисним, але воно завжди не позбавлене сенсу.

Андрій КОВАЛЬ, історик (1956 – 2022)

“СУМ І ГНІВ ЗМІШАЛИСЯ ВОЄДИНО”

Холодний Яр став мені майже другою домівкою. Він надихав мене краєвидами та історією. Попри похмурі дні, пейзажі тут живописні.

Під час першого відвідування Холодного Яру в мене не вистачило часу, щоб насолодитися подорожжю. Почавши читати “Холодний Яр” Юрія Горліса-Горського, я настільки захопився, настільки мене охопили жаль і співчуття до всіх, хто боровся за визволення країни, що надихнулася на низку сюжетно-композиційних робіт... Мені захотілося знову побачити місця подій, відчуті, як це було насправді, побачити монументи і місця боротьби за волю нашої країни.

Холодоярський ліс – мабуть, одне з найкращих місць в Україні, які я бачила. Не знаю, як в інші пори року, але влітку він неймовірно гарний, особливо коли промені сонця падають поміж дерев і потрапляють на маленькі рослини...

Нещодавно випав другий шанс потрапити до Холодного Яру – на 31-ші вшанування героїв Холодного Яру. Я безмежно вдячна пані Ользі Кузьміній – матері загиблого воїна Тараса “Арго”, а також його братові “Назу”, який продовжує боротьбу, її двоюрідному братові Олександрові за те, що погодилися взяти із собою незнайому людину і подарувати можливість побувати тут ще раз.

Попри похмурі жовтневі дні й маленький дощик, у цьому місці я все одно побачила щось рідне й спокійне. Мені, як людині з міста, частенько хочеться відпочити від міської метушні. У Холодному Яру можна побути зі своїми думками наодинці. Намагатимусь улітку при-

їхати сюди на плерен, бо краєвиди тут справді соковиті.

Цього разу я мала більше часу, щоб уявити й пережити спогади Горліса-Горського. Неймовірно відчуття, коли їдеш повз ліс і розумієш, що десь там, сто років тому, козаки-повстанці їздили верхи та бігали тими лісовими пагорбами; коли розумієш, що маєш змогу йти тією ж дорогою, що й Юрко разом з Андрієм Чорнотою, отаманом кінної сотні Холодного Яру, та іншими козаками – йшли селами, співаючи пісні.

Удруге вклонилася могили сотника Івана Компанійця – важливе для мене місце. З неї і почався мій інтерес до козаків-повстанців. Вклонилася і могилі Василя Чучупака, Головного отамана Холодного Яру. Дякую Олександрові за те, що відвіз мене сюди.

Мені не вперше стояти поруч і бачити, як люди прощаються із загиблими воїнами, але вшанування пам'яті героїв у Холодному Яру були особливі. Промови побратимів брали за живе: сум і гнів змішалися воєдино. Росія збирає в нас найдорожче, що ми маємо.

Наступного року я випускати-мусь із художнього училища. Час уже думати над дипломом. Горю бажанням намалювати якомога більше портретів холоднярців, ще глибше зануритися у таємниці Холодного Яру, щоб написати фінальну роботу на цю тему. Найголовніше – не покладати рук. Тоді все вийде – це буде моїм початком прославлення історії України.

**Наталія КІРЯК
Одеса**

**Редактор
Роман Коваль**
Верстка
Анна Воловник
Коректор
Надія Овчарук

Інформаційне забезпечення
Микола Владзімірський,
Владислав Карпенко,
Надія Віннік

Технічний директор
Максим Селюзкін

Адреса для листування
03049, Київ, вул. генерала
Геннадія Воробйова (Кур-
ська), буд. 20, пом. 14.
Тел./факс: 242-47-38
kovaRoman1@gmail.com
ФБ: Roman Koval

Редакція залишає за собою
право редагувати
та скорочувати тексти.
Наклад 1500 примірників.

Видруковано 29.10.2025 р.
ТОВ “Прес Корпойшн Лімітед”
Номер замовлення 25 89 09

Ідентифікатор медіа:
R30-03637

Засновник
**Роман Миколайович
Коваль**

105 Р. ТОМУ АРМІЯ УНР ЗАЛИШИЛА РІДНУ ЗЕМЛЮ

21 листопада 1920 р. українська армія перейшла на польський берег річки Збруч. Про цю трагедію розповів сотник Армії УНР Іван Калинович із м. Кременчука у спогаді “Останній відворот за Збруч”. Ось фрагмент спогаду: “З боку Волочиська було чути стріли, це 1-ша Запорозька дивізія задержувала ворога, аби дати змогу своїм обозам переправитися за Збруч. Коли я під'їхав до Ожигівців, то побачив величезну силу обозів, парків і війська. Все це гомоніло, скрипіло, снувало... Мене зацікавило те місце, де ми мусіли переходити Збруч. Це був невеликий місток, на скору руку підправлений; на ньому стояли поляки, а збоку лежала купа рушниць, яка ввесь час збільшувалася... Один за одним проходили вози, з брязкотом падали на купу рушниць, та лиця козаків ставали все більш похмурими. Сиротливо біліла на горбочку церква, а ще більш сиротливим здавалося сіре село. Селян не було видно. Тріск кулеметів щохвилини наближався. Недалеко за горбом загукали гармати. Це Алмазовці казали останнє слово на рідній терені – московській кінноті, яка мала намір піти в атаку. Біля гармат довгою лавою стояла перша бригада Окр. Кін. Див., кожної хвилини готова прийняти цю атаку, жовті прапори з кінськими хвостами лївно поло-скалися в морозному повітрі. Ген-ген, далеко між кущами, маячила ворожа кіннота. Часами з їх боку важко бухали гармати, але не робили нам ніякої шкоди.

У цей час на переправі почалася страшенна давка: кожному хотілося переправитися скоріше. Гармати бухали все частіше, все ближче тріскотіли кулемети, і обози не видержали; як вода після дощу, розлилися вони на кілька рукавів і сунули просто через Збруч. Поляки теж хвилювалися... У всі боки летіли зіпсуті рушниці, розсипалися набої, котились бочки з медом, перевертались вози, а посеред цього можна було бачити суворі постаті козаків Кінної дивізії, яких було послано прискорити переправу. На тому боці Збруча спільно шикувалася польська компанія, лиця жовнірів були блідні і схвильовані; [вони] опасалися, щоб большевицька кіннота не перейшла кордону. Почало темніти. Тріск кулеметів на хвилину замовк... це дивізія востаннє пішла в атаку. Не хотілося так, без бійки, відходити. Ворог відступив. Уже всі обози переправилися; тихо було на переправі, і сумно на горі щось загомоніло, засіріло, заїржали коні... Це відходила на переправу Кінна дивізія. Було чути, як гомоніли козаки, як дзвеніли стремена... Дійшли до переправи.

– Прощай, Україно! – почувлись голоси. – Навесні повернемось!

З торохкотом полетіли на купу рушниць, наповнюючи повітря металевим дзвоном... Плакало залізо... Стало зовсім темно... Нервово похрапували коні; гуркотячи, переїхали по містку гармати [Алмазова]. «Прощай, Україно!» – [так] думалося кожному; нещаслива

наша доля – «третій раз відходимо за кордон»... Попереду була українська земля, загарбана тепер поляками... Перед очима всім вставало майбутнє: весна, поворот на Україну... Козаки затягнули пісню. Тільки ті, що вже були в Польщі, що сиділи в таборах, – ті мовчали. Перед їх очима тягнулись безко-нечні дроті, довгі, сумні бараки, чулось традиційне «пся крєв», і навіть мерехтіли в очах таборові цвинтарі. Одним із них був і я”.

З книги: *Роман Коваль, Віктор Моренець, “Подебрадський полк” Армії УНР (т. 1).*

На світліні – Іван Калинович.

ЗАБУТИЙ КОБЗАР СТЕПОВИЙ

Пане Романе! В 1930-х у моему рідному містечку Рогатині переховувалися втікачі з Великої України від совітської влади. Серед них був мистець, який не дає мені спокою. З розповідей старших людей (яких вже немає з нами) я за-

пам'ятав згадку про цікаву людину, яка називала себе Степовим. Він, як розповідали мені, не розлучався з бандурою, мав гарний голос. Окрім цього, залишив у містечку декілька своїх малярських творів, виконаних достатньо про-

фесійно! Я не вічний, мені вже 83. Не хотілося б, щоб історія про цю групу загубилася в часі!

На його полотнах підпис: Степовий.

Олег БОЙКОВИЧ, 83 роки

ЧЕРЕЗ “НОВУ ПОШТУ” МОЖНА ПРИДБАТИ

Книжки можна придбати через “Нову пошту”, попередньо переказавши кошти на ФОП Р. М. Ковалю: Приватбанк, 5169 3305 3001 3009.

Якщо це пожертва, то просимо переказувати на картку **Романа Миколайовича Ковалю: Приватбанк, 4149 6090 2566 1630.**

Як перешлете кошти за книги, просимо вислати квитанцію на вайбер (+38066-211-41-85) або на телеграм (+38067-726-30-36) або на електронну адресу kovaRoman1@gmail.com

Також просимо вказати, куди і кому вислати книжки. І чи підписувати їх.

Ось ціни без вартості пересилки:

“Таємниця отамана Зеленого” Романа Ковалю – 250 грн.

“Сто історій Визвольної війни” Романа Ковалю – 300 грн.

“Шляхетні серця” Романа Ковалю – 250 грн.

“Самостійна Україна” Миколи Міхновського – 300 грн.

“Філософія сили” Романа Ковалю – 140 грн.

“Український націоналізм” (упорядник О. Однороженко) – 395 грн.

“Тарас Силенко, співець не-примиримої України” – 300 грн.

“Полковник Болбочан” Р. Ковалю і Ю. Юзича – 350 грн.

“Жінки у Визвольній війні: історії, біографії, спогади. 1917–1930” Романа Ковалю – 400 грн.

“Микола Міхновський: спогади, свідчення, документи” Р. Ковалю і Ю. Юзича – 700 грн.

“Батькам скажеш, що був чесний” Романа Ковалю – 400 грн.

“Коростишів у боротьбі за УНР. 1917–1921 рр.” Р. Ковалю. – 175 грн.

“Житомирщина в боротьбі” Романа Ковалю – 300 грн.

“Здолати Росію” Романа Ковалю – 350 грн.

“Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби” Романа Ковалю – 100 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Р. Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 150 грн.

“Подебрадський полк” Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 3) – 350 грн.

“Крізь павутиння змосковщення” – 200 грн.

“Історія України-Русі” Миколи Аркаса – 250 грн.

“Тиха війна Рената Польового” Романа Ковалю – 350 грн.

[HTTP://NEZBORYMA-NACIYA.ORG.UA/](http://nezboryma-naciya.org.ua/)

“Незборима нація” – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України